

JAK NAPSAT A POUŽÍVAT INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Anna Šarátková

KAPRÁLEK, K., BĚLECKÝ, Z. *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-887-2

Potřeba individuálního přístupu pedagogů k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami a školské péče šité přímo na tělo těmto žákům v současné škole neustále narůstá. Nástrojem, který tento individuální přístup pojímá komplexně, je individuální vzdělávací program (IVP). Individuální vzdělávací programy se v praxi české školy využívají již několik let, ale jak uvádí sami autoři – školní inspektor Karel Kaprálék a metodik České školní inspekce Zdeněk Bělecký, jejich kvalita a vzdělávací efekt se výrazně liší. Autoři nás v úvodu recenzované publikace seznamují s výsledky sondy, která proběhla v letech 2001/2002 na vybraných školách v České republice. Podstatné je zjištění, že funkčnost individuálních vzdělávacích programů je přímo závislá na kvalitě stanovených cílů a na struktuře vzdělávání. Výsledky dále poukazují na nedostatečné vzdělávání českých pedagogů v oblasti tvorby individuálních vzdělávacích programů, které má negativní vliv na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Na aktuální potřebu zvýšení vzdělanosti všech zainteresovaných v tvorbě IVP reaguje recenzovaná publikace. Autoři si kladou za cíl poskytnout konkrétní návod pro vytvoření a realizaci funkčního a efektivního individuálního vzdělávacího programu všem zainteresovaným. Kniha je určena především učitelům všech typů škol, kteří ve svých třídách vyučují děti se speciálními vzdělávacími potřebami, vytváří individuální vzdělávací programy a v praxi je realizují. Dále ředitelům škol, kteří jsou odpovědní za průběh a výsledky vzdělávání ve svých školách, výchovným poradcům, speciálním pedagogům, psychologům, rodičům a v neposlední řadě studentům pedagogických fakult.

V první kapitole publikace se čtenář seznamuje s teoretickou bází a odbornou terminologií, potřebnou pro vytváření individuálního vzdělávacího programu a orientaci v problematice. Na ni navazuje kapitola věnovaná plánování vzdělávacího procesu.

Počátečním krokem plánování vzdělávacího procesu je *audit* aktuálního stavu žakových kompetencí a vnějších okolností ovlivňujících jeho vzdělávání. V praxi má výchozí audit podobu speciálně pedagogické diagnostiky, kterou zajišťují odborná pracoviště se souhlasem rodičů. Autoři poukazují na nutnost interpretace výsledků odborných vyšetření pro potřeby pedagogického procesu a následné provedení diagnostiky pedagogické. Po ní můžeme přistoupit ke *konstrukci*, jejíž hlavní náplní je stanovení pedagogických cílů.

Postup při *konstrukci* individuálního vzdělávacího programu je autory rozfázován do dvanácti dílčích kroků – audit, analýza vzdělávacího programu, vytvoření individuálního učebního plánu žáka v návaznosti na vzdělávací program, personální zajištění výuky, organizace výuky, formulace specifických cílů jednotlivých předmětů, formy a metody výuky, materiální podpora, hodnocení, komunikace s rodiči, podíl žáka na realizaci IVP a plán finančního zajištění. Každý z kroků je stručně charakterizován. Čtenář je upozorněn na nejčastější omyly a chyby vzniklé v této fázi tvorby individuálního vzdělávacího programu, a to především na podcenění role auditu, ryze formální stanovení pedagogických cílů a přílišnou obecnost IVP.

Audit a plánování směřuje k *implementaci* individuálního vzdělávacího programu, čímž autoři míní vlastní pedagogický proces, ve kterém se uskutečňují naplánované záměry a dochází k jejich konfrontaci s realitou. Při vlastní realizaci vzdělávacího plánu je nezbytná komunikace všech zúčastněných, vytváření dílčích plánů a jejich průběžné hodnocení. Pod implementaci autoři dále zahrnují organizační a personální zajištění realizace IVP. Specifikují nejdůležitější faktory potřebné pro úspěšnou implementaci IVP, z nichž vyzvedávají především funkční komunikaci mezi školou, pedagogicko-psychologickou poradnou a rodinou.

Závěrečnou částí procesu tvorby a naplňování individuálního vzdělávacího programu je jeho evaluace. Pro úspěch evaluace autoři navrhnou kritéria hodnocení a indikátory dosažení cílů a popisují možné nástroje hodnocení, průběhu vyučování a integrace žáka. Informace získané evaluací mají sloužit k dílčím korekcím, vyhodnocení vzdělávání integrovaného žáka a pro plánování dalšího postupu.

Pro ilustraci výše popsaného obecného postupu plánování individuálně vzdělávacího programu vybrali autoři do své publikace dostatečné množství modelových příkladů typických pro současnou školní praxi. Najdeme zde IVP zpracovaný pro žáky se specifickými poruchami učení na prvním i na druhém stupni základní školy, IVP nadané žákyně na prvním stupni ZŠ, IVP na zvláštní škole, pomocné škole, přípravném stupni pomocné školy, a konkrétní IVP pro žákyni se smyslovým postižením na ZŠ. Zařazen je IVP pro vzdělávání cizinců v základní škole i IVP pro integrované vzdělávání žáků ve střední škole. Samostatná podkapitola je věnována diskutabilní problematice integrace žáků s mentálním postižením v základní škole prezentovaná na konkrétním individuálním vzdělávacím programu žáka s Downovým syndromem v první třídě základní školy. Modelové situace poukazují na variabilitu kvality a funkčnosti individuálních vzdělávacích programů v praxi.

Kapitola Evaluace kvality IVP představuje především vedoucím pracovníkům, ale i učitelům a všem zainteresovaným rámcový návod k analýze individuálního programu se stručným nastíněním možných používaných metod. Autoři stanovují indikátory kvality IVP z hlediska obecné pedagogiky, z hlediska principu plánování pedagogického procesu, závazné legislativy

a odborné literatury, čímž zajišťují komplexnost evaluace individuálního vzdělávacího programu.

Legislativní rámec problematiky tvorby a naplnění IVP v závěrečné kapitole publikace usnadňuje čtenářům orientaci ve školských předpisech, které IVP poskytují legislativní oporu. S krátkým komentářem je zmíněn školský zákon, příslušné vyhlášky MŠMT a další aktuální předpisy pro školskou praxi (metodické pokyny, směrnice), z nichž stěžejní jsou uváděny v plném znění. Jedná se o Směrnici ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení a Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování. Podkapitola Experimenty MŠMT stručně prezentuje pokusné ověřování individuální integrace žáka s mentálním postižením do základní školy a dále rozvojový výzkum MŠMT zaměřený na vzdělávání dětí a mládeže s těžkým mentálním postižením v rehabilitačních třídách pomocných škol.

Do příloh publikace je zařazen seznam speciálně-pedagogických center s adresami, který je strukturován podle zaměření SPC na jednotlivá postižení. Přílohy obsahují i přehled aktuálních právních a dalších předpisů pro speciální vzdělávání a institucionální výchovu a seznam učebních dokumentů speciálních škol. Tyto spolu se seznamem použité literatury a obecně závazných předpisů poskytují možnost dalšího prohloubení problematiky IVP a získání informací nad rámec publikace.

Závěrem můžeme konstatovat, že recenzovaná publikace představuje systematický a komplexní pohled na problematiku tvorby a naplnění individuálního programu. Poskytuje cenné konkrétní informace pro všechny, kteří se ve své praxi denně setkávají s problematikou individuálního přístupu k dětem se specifickými vzdělávacími potřebami.